Lainsäädäntö ja hallinto/Yrityslainsäädäntö
Markku Rajamäki

Eduskunnan talousvaliokunnalle
TaV@eduskunta.fi

Muistio 1 (5)

29.3.2021

Viite: Talousvaliokunnan lausuntopyyntö 26.3.2021

Elinkeinoelämän keskusliitto EK:n asiantuntijalausunto hallituksen esityksestä 39 / 2021 vp eduskunnalle laiksi liikkumisvapauden ja lähikontaktien väliaikaisesta rajoittamisesta

Kiitämme lausuntomahdollisuudesta ja toteamme seuraavaa:

Esityksen tausta ja perusteet

Esityksen tavoite on perusteltu ja sinällään kannatettava: lähikontaktien väliaikainen rajoittaminen tautitilanteen saamiseksi hallintaan. Huomioiden kuitenkin jo voimassa olevat voimakkaat ja laaja-alaiset rajoitukset sekä sen, että esitystä koskevassa tiedottamisessa 25.3.2021 korostettiin tavoitteena olevan erityisesti rajoittaa yksityistiloissa tapahtuvia kokoontumisia, voidaan kysyä, ovatko nyt esitetyt rajoitukset tähän tavoitteeseen nähden liian laajoja ja onko ne kohdennettu kaikilta osin oikein. Kiinnitämme huomiota siihen, että julkisuudessa perustuslakiasiantuntijoista esim. valtiosääntöoikeuden dosentti Pauli Rautiainen on kiinnittänyt huomiota siihen, että tämän tavoitteen kannalta olisi ollut mahdollista ja luontevampaa kehittää nykyistä tartuntatautilain 58 §:ää.

Nyt esitys käytännössä tekisi mahdottomaksi liiketoiminnan niille kohteena oleville kaupan ja palvelualojen yrityksille, joiden myymiä hyödykkeitä tai palveluita ei voida katsoa välttämättömiksi esityksen tarkoittamalla tavalla ja jotka eivät myy niitä esim. verkkokaupassa. Käsityksemme on, että näiden palveluiden käyttöön sellaisenaan on liittynyt hyvin vähän todettuja tartuntoja ja palveluiden käyttöä voidaan siten pitää melko vähäriskisenä tartuntojen leviämisen kannalta huomioiden jo käytössä olevat mm. käsien puhdistamiseen, turvaväleihin ja maskeihin liittyvät käytännöt. Tässä suhteessa on huomioitava myös nyt esitetty maskipakko, joka nykyisessä tautitilanteessa on mielestämme sellaisenaan perusteltu ja kannatettava.

Esitetyssä 2 §:n 3 momentissa todetut voimassaoloalueiden määrittelykriteerit eivät perustu täsmälliseen, numeerisille kriteereille perustuvaan harkintaan. Tämä on hämmentävää, koska aiempien, nyt esitettyä huomattavasti lievemmin perusoikeuksiin puuttuvien rajoitusten osalta on asetettu huomattavasti selkeämmät numeeriset mm. tapausilmaantuvuuteen liittyvät kynnyskriteerit, joiden tulee täyttyä, jotta rajoitus

voidaan saattaa voimaan. Huomautamme siitä, että perustuslain 23 §:n mukaan perusoikeuksista voidaan poikkeusoloissa säätää lailla tai laissa erityisestä syystä säädetyn ja soveltamisalaltaan täsmällisesti rajatun valtuuden nojalla annettavalla valtioneuvoston asetuksella sellaisia tilapäisiä poikkeuksia, jotka ovat välttämättömiä. Lailla on kuitenkin säädettävä tilapäisten rajoitusten perusteista.

Voidaan perustellusti kysyä, täyttyykö esityksessä perustuslain 23 §:n vaatimus soveltamisalaltaan täsmällisesti rajatusta valtuudesta. Tähän säännökseen perustuvalta sääntelyltä on aiemmissa vaiheissa edellytetty tarkkarajaisempaa määrittelyä. Nähdäksemme kriteerit tulisi määritellä esitettyä tarkemmin.

Poikkeukset liikkumisrajoitukseen

Esitetty 3 §:n 2 momentin lista hyväksyttävistä poikkeuksista liikkumisrajoitukseen on jossain määrin ristiriitainen ja epätarkkarajainen ja lisäksi siinä asetetaan joiltain osin saman alan toimijat keskenään eriarvoiseen asemaan tavalla, jota on vaikea hyväksyä. Koska rajoituksia tulisi valvomaan poliisi, sallitun poikkeuksen liikkumisrajoituksesta tulisi mielestämme ilmetä mahdollisimman tarkoin säännöksen tekstistä. Valvontatapa ei mahdollista perusteluiden tarkistamista ja ristiriitatilanteiden välttämiseksi tulisi siksi kiinnittää erityistä huomiota säännöstekstiin.

Mainitsemme seuraavassa joitakin esimerkkejä edellä kerrotuista:

1) Isoon marketiin olisi sallittua mennä ja ostaa sieltä samalla sekä ruokaa että ei-välttämättömiä tavaroita, mutta jos riskiltään samanlainen kauppa myy vain ei-välttämättömiä tavaroita, sinne meneminen olisi kiellettyä (1-kohta). Tämä johtaisi kilpailun kannalta haastavaan tilanteeseen. Toisaalta ei-välttämättömien hyödykkeiden myynnin kieltäminen henkilökohtaisen elämän kannalta välttämättömiä tarvikkeita myyviltä kaupoilta ei sekään olisi nähdäksemme perusteltua elinkeinonharjoittamisen vapauden näkökulmasta.

Liikkumisrajoituksista aiheutuvat haitat ja välilliset rajoitukset kaupankäynnille tulisikin mielestämme pyrkiä minimoimaan lainsäädännössä ja keskittyä sen sijaan siihen, miten liiketoimintaa voidaan poikkeusoloissa jatkaa mahdollisimman terveysturvallisesti. Kaupan ja palvelujen alat ovat tehneet jo paljon tässä suhteessa omaehtoisesti ja nyttemmin myös velvoitetusti. Nyt esitetty maskipakko on tässä suhteessa hyvä ja tarpeellinen lisä, jota kannatamme.

2) Henkilön tai samaan talouteen kuuluvan toisen henkilön omistuksessa tai pysyvässä hallinnassa tai käytössä olevalle vapaa-ajan asunnolle siirtymiseksi olisi esityksen mukaan sallittua liikkua (12-kohta). Tämä asettaa vuokramökkimarkkinoilla pitkäaikaista ja lyhytaikaista

vuokraamista harjoittavat elinkeinonharjoittajat keskenään erilaiseen asemaan nähdäksemme perusteetta: taudin leviämisen riski ei nähdäksemme mitenkään ole riippuvainen siitä, onko käytössä oleva mökki pitkäaikaisella vai lyhytaikaisella vuokralla.

3) Esityksen mukaan olisi sallittua liikkua "postin ja muiden lähetysten noutamiseksi ja lähettämiseksi" (2-kohta). Tässä lienee tarkoitettu, että myös muiden kuin postitse toimitettavien ennakkotilauksen noutaminen on sallittua myös silloin, kun tilattu tavara on ns. ei-välttämätön, koska myös postitse tilatuista tavaroista vain pieni osa lienee esityksen tarkoittamalla tavalla välttämättömiä. Selvyyden vuoksi tämä olisi hyvä todeta nimenomaisemmin; ennakkotilattujen tavaroiden noutaminen on sallittua toimituskanavasta riippumatta, siis myös esim. ei-välttämättömiä tavaroita myyvästä kaupasta.

4) Osin samaan määrittelyn vaikeuteen liittynee se, että nyt esityksen 3 §:n 2 momentin mukaan olisi sallittua liikkua mm. työtehtävien hoitamiseksi tai elinkeino- tai yritystoiminnan harjoittamiseksi (4-kohta). Samoin olisi sallittua liikkua mainittujen tai merkitykseltään niihin rinnastettavien henkilökohtaisen elämän kannalta välttämättömien tarvikkeiden hankkimiseksi (1-kohta). Määritelmä säännöstekstissä ei kata ammatin- ja elinkeinon harjoittamisen kannalta välttämättömien tarvikkeiden hankintaa, vaikka yksityiskohtaisissa perusteluissa (s. 60, kolmas kokonainen kappale, kaksi viimeistä virkettä ja s. 61, kolmas kokonainen kappale, viimeinen virke) on näin todettu. Tämä tulisi nähdäksemme säännöksessä todeta nimenomaisesti.

5) Esitetyn 3 §:n 2 momentissa esitetyn mukaan olisi sallittua liikkua henkilön omistuksessa tai hallinnassa olevan rakennuksen, kiinteistön tai kulkuneuvon huoltamiseksi tai ylläpitämiseksi. Säännös jättää epäselväksi, voitaisiinko myös näihin tarvittavien tarvikkeiden hankinta katsoa 1-kohdan mukaan välttämättömäksi. Samoin lemmikin ulkoiluttaminen ja hoidon edellyttämä liikkuminen on sallittua. Selvyyden vuoksi olisi hyvä näin todeta, että myös eläimen ruuan ja tarvikkeiden hankkiminen olisi sallittua. Sanamuotoja olisi näiltä osin syytä tarkentaa.

Valvonta

Esitetyn 5 §:n mukaan rajoitusten noudattamista valvoisi poliisi. Huomioiden erityisesti lakiesityksen 3 §:n 2 momenttiin kirjattuihin poikkeuksiin liittyvät tulkintaepävarmuudet pidämme tärkeänä, että valvonnan tulisi olla riittävän joustavaa ja perustua riittävän selkeälle perustalle. Tämän mahdollistamiseksi olisi erittäin tärkeää, että poikkeusten koko keskeinen määrittely tulisi olla itse säännöksen tekstissä, eikä lakiesityksen yksityiskohtaisissa perusteluissa.

Mainitun 5 §:n yksityiskohtaisissa perusteluissa todetaan " Poliisilla olisi oikeus saada henkilöltä momentin tarkoittama selvitys. Tiedot voidaan

antaa joko suullisesti tai kirjallisesti poliisin sitä pyytäessä. Selvitys voisi olla myös sähköisesti saatavilla esimerkiksi matkapuhelimesta." Mielestämme olisi hyvä, että eri selvityksen antamisen tavat todettaisiin säännöksen tekstissä, ei perusteluissa.

Lisäksi kiinnitämme huomiota siihen, että useissa 3 §:n 2 momentin poikkeusperusteissa selvitys on annettavissa suullisesti, mutta perusteen osoittaminen kirjallisesti tai muuten dokumentoidusti on useissa tapauksissa käytännössä erittäin vaikeaa. Näin on esimerkiksi yksityiskohtaisissa perusteluissa (s. 66, kolmas kappale) esitetyn osalta. Sen mukaan "ei voida pitää riittävänä, että henkilö osoittaa olevansa töissä esimerkiksi Helsingin kaupungin alueella tai opiskelevansa. Työtehtävään liittyvä läsnäoloedellytys tulisi osoittaa joko työnantajan kirjallisen ilmoituksen tai riittävän yksilöidyn muun selvityksen nojalla." Erityisesti lähityötä vaihtelevissa työntekokohteissa tekevien työntekijöiden (esim. siivoojat, huolto-, korjaus- ja rakennustyötä tekevät) osalta vaatimus on vaikea toteuttaa. On epäselvää, millaista selvitystä tällöin edellytettäisiin. Turhien ristiriitojen välttämiseksi tätä olisi syytä selventää säännöksen tekstissä. Olisi myös hyvä, jos viranomaiset julkaisisivat mallin tai malleja hyväksyttävistä todistuksista.

Korvauskysymykset

Korvauskysymyksiin elinkeinonharjoittajille aiheutuvien vahinkojen osalta otetaan esityksessä kantaa vain hyvin lyhyesti. Esityksen sivulla 85 asiasta todetaan mm., että kyseessä eivät olisi suorat yritystoiminnan rajoitukset ja että korvauskysymykset ratkaistaan erillisessä kustannustukilaissa sisällyttämällä mahdollisuudet kohtuulliseen kompensaatioon siten, että se kohtuullisessa määrin ottaa huomioon myös liikkumisrajoituksesta seuraavat vaikutukset.

Sellaisen yrityksen kannalta, jonka koko asiakaskuntaa estetään tulemasta toimipaikkaan, kyse on tosiasiallisesta, suorasta yritystoiminnan rajoituksesta, vaikka sitä ei ole toteutettu sulkemalla toimipaikka, vaan estämällä asiakkaiden tulo sinne.

Nyt ehdotetun lain mukaiset rajoitukset tulisivat olemaan elinkeinonharjoittajille vaikutuksiltaan poikkeuksellisen huomattavia, eikä yrityksillä ole mahdollisuuksia sopeuttaa toimintaansa niihin toimenpiteiden ajallinen äkillisyys huomioiden. Katsomme, että siltä osin, kun yrityksen tarjoamat palvelut jäisivät lakiehdotuksen mukaisten välttämättömien palveluiden ulkopuolelle, on kyse ravintoloiden asiakaspaikkojen sulkemiseen ja tartuntatautilain 58 g §:n mukaisiin sulkemispäätöksiin rinnastuvasta äkillisestä ja merkittävästä lainsäädännön muutoksesta, johon elinkeinonharjoittajilla ei ole ollut mahdollisuutta reagoida. Näin liikkumisrajoitusten aiheuttamat menetykset tulisi korvata vastaavasti kuin ravintoloille ja muille tartuntatautilain nojalla suljettaville toimipaikoille korvataan kiinnipitokorvauksilla (perusteista tarkemmin HE 37/2021

vp). Näille palkkakulut korvataan kokonaisuudessaan ja muut joustamattomat kulut 70-prosenttisesti. Katsomme tosin edelleen, että myös muut joustamattomat kulut tulisi korvata kaikille näillä perusteilla korvausta saaville täysimääräisesti.

Luonnollisesti vahinkoja tulisi kompensoida myös muille vaikutuksen kohteena oleville yrityksille siinä suhteessa kuin rajoitukset niiden toimintaan vaikuttavat.

Painotamme myös sitä, että erikoiskaupan ja palvelujen yritykset ovat kärsineet jo tähän mennessä merkittävästi viranomaisrajoitusten ja -suositusten vaikutuksista sekä pandemian aiheuttamasta kuluttajakäyttäytymisen muutoksesta. Useilla yrityksillä on kannattavuushaasteita, ja osa on joutunut lopettamaan toimintansa. Mikäli liikkumisrajoitukset otetaan käyttöön, tulee niistä kärsiville yrityksille saada tukea pikaisesti. Katsomme, että korvausten maksuunpanon tulisi tapahtua viimeistään kustannustuki III:n yhteydessä. Toimeenpanon lisäksi myös tukien säätämisen ja niistä tiedottamisen nopeuteen toivomme kiinnitettävän erityistä huomiota.